

пологије, етнографије, историје, историје културе, историје народног стваралаштва, историје књижевности, музеологије и сродних дисциплина. Језгро ауторског тима чинили су не само истакнути стручњаци из разних етнографских институција већ и представници блиских научних дисциплина, као што су историја и право, демографија и историјска географија, агрономија и др.

Редакцијски одбор сачињавали су сарадници Етнолошког института Академије наука Чешке Републике (*Etnologický ústav Akademie věd České republiky*) и Института за европску етнологију Филозофског факултета Масариковог универзитета (*Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*) у Брну, а завршне радове реализовала је техничка редакција Етнолошког института Чешке академије наука у периоду од 2001. до

2007. године. Главни уредници су Станислав Броучек (*Stanislav Brouček*) из Прага и Рихард Жежбек из Брна. Издавачком подухвату придружила се и издавачка кућа „Млада фронта“ (*Mladá fronta*) из Прага.

Опсежни предметни, именски и географски регистри на крају трећег тома Енциклопедије омогућавају брзу оријентацију у проналажењу одредница и њихово успешно сагледавање и повезивање. У Енциклопедији се налази и 1.200 ликовних прилога (слика и цртежа), а на унутрашњим странама корица сва три тома дате су изванредно илустративне карте етнографских целина у Чешкој, Моравској и Шлезиви. Атрактивна ликовна опрема корица (тврди повез, формат А4) и квалитет штампе сва три тома такође доприносе укупном утиску да се ради о научном делу које је темељно припремано.

Милош Луковић

Петар Славковски, *Свет који нестаје. Традиционална аграрна култура Словака у централној и јужној Европи*

Skavkovský, Peter. Svet na odchode : tradičná agrárna kultúra Slovákov v strednej a južnej Európe. Bratislava : Veda, 2009. 216 s. Etnologické štúdie, 16. ISBN 978-80-224-1086-1. Тип: ААВ

Прилагођавање природној средини и снабдевање животним намирницама представља свакодневицу помоћу које човек стиче не само биолошка добра, већ и културни идентитет. Ово истовремено означава и ниво културне зрелости при хуманизацији природне средине. Материјалне, социјалне и духовне манифестације, као и однос према природи, организација породице и друштва, вредносне оријентације – све ово је у прошлости у Словачкој

било под значајним утицајем сеоског начина живота. Зависност од пољопривредне производње прожимала је духовни живот сељака и одразила се на богати аграрни култ њихових предака.

Ово су полазне тачке Петра Славковског, сарадника Етнографског института Словачке академије наука, аутора монографије *Свет који нестаје*, који уједно наглашава да ову стару културну основу, која је усредсређена на просперитет сеоских породица,

налазимо у свим европским сеоским аграрним друштвима као део културне баштине. То је, у очима аутора, био свет у коме се данашње стање ствари вредновало на основу тога колико се оно разликује од онога што је планирано за сутра. Основни предуслов за остваривање циљева било је јединство изграђено на лојалности тим циљевима. Аграрна култура је представљала оптималну експлоатацију човека, земље и пољопривредног оруђа у одређеним историјским и друштвено-економским условима. Она је била хармонично јединство рада, искуства и потрошње.

Важан предмет истраживачеве пажње представљају и историјске околности. Од неолитске револуције, па све до 50-тих година XX века, аграрна култура је била најважнији део производних снага материјалне културе, као и других аспеката живота људи који су живели на територији Словачке. Аутаркија је била егзистенцијална потреба. Производња хране и основних сировина остала је најважнији део сеоског живота, чак и након што је подела рада јасније одређена. Разноврсност начина живота и сеоске породице осигурала је, по мишљењу Петра Славковског, дугу историјску егзистенцију на широком европском тлу.

Аутор са много истрајности разјашњава културни систем прединдустријског друштва, који је карактерисала значајна стабилност. Ово је била реалност словачког села чак и почетком XX века. Аграрне друштвене групе (сеоска породица, рурално друштво) биле су уређене у складу са нормама утемељеним на културним обрасцима. Ове друштвене групе су у традиционалној култури важиле за креаторе идеалних образаца животних активности – неке врсте приручника за понашање које се сматрало нормалним

у друштву, и истовремено су креирале вредносне критеријуме. Због тога је микрокосмос сеоског друштва био простор организован под утицајем друштвених снага које су породицу и појединца оријентисале ка материјалним, односно нематеријалним вредностима. Људи су у датим околностима бирали оне делатности и материјалне и друштвене способности које су били у стању да развију. Истовремено, те делатности су морале задовољити и њихове основне потребе и интересе на начин на који је то било оптимално у датом историјском и културном развоју.

Предмет истраживачке пажње Славковског, између осталог, јесте и традиционална народна култура у Словачкој. Њу је карактерисала изузетна стабилност система, који је често био на граници изолације. У временима кризе и друштвених промена људи су били приморани да напуштају домовину како би поправили своју социјалну и економску ситуацију. Тако је било и крајем XVII и почетком XVIII века, у време великог сиромашења сељака. У том временском периоду почеле су и миграције словачког становништва ка југоистоку, простору такозване Панонске низије (простор на територијама данашње Мађарске, Румуније, Србије (Војводина) и Хрватске (Славонија). Док су се за време колонизација словачки расељеници већином премештали у границама једне државе, после распада Аустроугарске постали су емигранти, одвојени од матичног језгра. Тако су се Словаци одједном нашли на подручју Мађарске, Румуније, Србије, Хрватске и Бугарске. У овој позицији, одвојене од своје матице, нашле су се и групе Словака који су, у складу са новим државним границама после 1918, постали грађани Пољске, Аустрије и Украјине. Због тога и данас налазимо

енклаве словачке мањине у земљама средње и јужне Европе. Иако живе ван свог изворног етничког поднебља, њихова култура представља саставни део културне историје словачког народа.

Културне вредности традиционалних аграрних заједница, које су се у прошлости преносиле са генерације на генерацију, сачињавале су уједно и основу за културну разноликост. Миграције становништва ка новим територијама јачале су културна зближавања између словачке мањине и осталих етничких заједница. У новом мултиетничком окружењу, словачка мањина је – на основу културе донете из Словачке – морала да изгради модел културе и живота који би јој створио реалне шансе за преживљавање у новим условима.

Аутор се позива и на анализе истраживања материјалне, социјалне и духовне културе у пределима где је словачка мањина настањена у средњој и јужној Европи, а које показују, с једне стране, да је традиционални културни модел који потиче из Словачке преживео у великој мери. Са друге стране, припадници словачког етноса унели су иновације у своју традицију и праксу под утицајем новог

социјалног и материјалног окружења. Показало се да нови животни услови и могућности економског и социјалног раста представљају за словачку мањину много важније факторе од саме традиције. Повољни привредни и друштвени услови помогли су словачким колонистима да брзо превазиђу разлике између своје изворне културе и оне коју су изградили у новом окружењу.

Славковски закључује да је сваки простор у коме живе људи, посматрано из културне перспективе – јединствен. Он сматра и да се култура може посматрати као скуп стратегија које човеку омогућавају да се прилагоди окружењу. Људи су у конкретним животним условима бирали оне делатности, као и материјалне и социјалне вештине, које су могли да развијају. Управо је свестраност аграрне културе омогућила њену дугу историјску егзистенцију на широком европском тлу. Словачка и словачки сељаци били су њен саставни део.

Читање ове монографије могло би отворити нова питања код истраживача различитих струка. Но она је свакако написана са намером да од заборава сачува важан сегмент словачке културе у матици и расејању.

Милеса Стефановић-Бановић